

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Christus machtiger dan Adam

Rom. 5 : 12—21.

Er is veel verschil van mening onder de geleerden over de vraag, hoe Paulus er toe kwam om juist op deze plaats over Adam en Christus te schrijven. Velen menen, dat het eigenlijk in de compositie van de brief aan de Romeinen hier niet past. Het komt me voor, dat Paulus zich over de compositie niet druk heeft gemaakt. En dat wij het ook maar niet moeten doen.

Het is in elk geval zo, dat in de voorgaande hoofdstukken sprake was van zonde en genade. Alle mensen derven de heerlijkheid Gods en zijn verdoemelijk voor God. En daartegenover heeft Paulus gesteld, dat de gelovigen om niet worden gerechtvaardigd en zo vrede met God hebben. Wat hij nu in het voorgaande gedeelte breed heeft uiteen gezet, vat hij nu nog eens samen. Hij struikelt hier over z'n woorden. De zinnen tuimelen over elkaar heen. Soms lopen ze niet normaal. Maar de hoofdzaak is duidelijk genoeg: Hier wordt in uitbundige taal getekend de goddelijke macht van de zonde, maar daartegenover de nog veel grotere macht van Gods genade in Christus Jezus.

Daarom, om een samenvatting te geven: Door één mens is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde de dood en zo heeft de dood zich tot alle mensen uitgebreid, omdat allen gezondigd hebben. Paulus verklaart de oorsprong der zonde niet, maar hij gaat uit van het feit, ons in Genesis verhaald, God heeft de zonde niet geschapen. Adam was goed en naar Gods beeld geformeerd. Hij had het leven in Gods gemeenschap en als hij daarin bleef zou hij de dood niet smaken. Maar Adam heeft gezondigd, is gevallen, heeft Gods gebod overtreden. Zo kwam de zonde in de mensenwereld. Zo boog de mens af van het doel, dat God geste'd had. Doch daarmee deed ook de dood z'n intrede in de wereld. Het bestaan van de mens werd moeilijk, de afbraak begon, heel dit leven werd een gestadige dood. Er kwam scheiding tussen God, de Vader, en z'n zoon Adam. En het eindpunt daarvan is de eeuwige dood. En zo, vanuit die zonde van Adam, is de dood tot alle mensen doorgedrongen. We zijn allen Adamskinderen en dragen zijn natuur en delen zijn lot. Heel het menselijk geslacht is in Adam begrepen en met Adam solidair. Zoals één man in staat is om een dijk door te steken, zodat heel een volk door het binnenstromende water wordt verzwoegen, zo is één zonde de oorzaak dat een zee van bloed en tranen zich over heel de mensheid heeft uitgestort.

Dat zonde en dood om zo te zeggen automatisch vanuit Adams daad zich over de mensheid hebben verspreid zegt Paulus in de verzen 13 en 14: Want tot de wet was de zonde in de wereld; maar de zonde wordt niet toegerekend, als er geen wet is. Toch heeft de dood geheerst van Adam tot Mozes toe, ook over degenen, die niet gezondigd hadden op gelijke wijze als Adam overtraf, die een type is van Hem, die komen zou.

Vóór de wetgeving op de Sinaï was het mensenleven vol van zonde. We kunnen het lezen in Genesis. Maar de Wet was nog niet bekend gemaakt. En zonde wordt niet toegerekend als er geen Wet is. De mensen zijn toen dus niet gestorven om hun ingaan tegen de Wet. De Wet was er immers nog niet. Toch heeft de dood als koning, als tyran geheerst van Adam tot Mozes. Ook over al de nakomelingen van Adam, die niet op dezelfde

wijze het gebod hadden overtreden als deze. Zij hadden immers geen proefgebod ontvangen, noch minder de Wet van Mozes. Als de dood toch over hen geheerst heeft dan is dat, omdat ze deelden in Adams zonde en dood. Paulus maakt dit niet begrijpelijk, hij verklaart noch de zonde noch de dood. Maar constateert feiten. Eén Adam is bron van een zee van ellende, zonde, nood en dood. Maar daarin is hij een type, een schaduwbeeld, een voorafbeelding van Hem, die zou komen, namelijk Christus. Hij is de Andere Ene, die een bron is van een zee van genade. Twee personen beheersen de geschiedenis der mensheid: Adam ten kwade, Jezus Christus ten goede.

Er is dus een zekere gelijkheid tussen Adam en Christus. Bij beide geldt het „één voor allen“. Maar overigens is er een hemelsbreed verschil. En dat verschil meet Paulus uit in de verzen 15—19.

Tegenover de overtreding van Adam staat Gods genade in Christus: Maar men kan niet zeggen „gelijk de val, zó ook de genadegave“. Want wel zijn door de val van één zeer velen, dat is allen, gestorven, maar de genade Gods, die in Christus werkt, weegt daar ruimschoots tegen op. In die val van Adam werkte geen goddelijke macht. Het was werk van Adam en van een boze macht, die daarachter stond. Maar daartegenover werkt in Christus Gods genade en Gods genadegift. Gods genade, dat is zijn vergevende- en genezende welwillendheid. Zijn grondeloze zondaarsliefde. En de gave van die genade is in één woord samen te vatten: de mens Jezus Christus, het vleesgeworden Woord, vol van genade en waarheid. Een zee van genade overspoelt en verdringt de zee van zonde. Gods genade houdt ver de overhand en strekt zich uit tot een schare, die niemand tellen kan.

Vers 16 noemt nog een ander verschil tussen de schade, die de zonde van één aanbracht en het herstel, dat Gods genade bewerkt. Bij Adam en de zinen ging het van oordeel tot veroordeling. Gods oordeel over de zonde kan niet anders dan veroordeling, verdoemenis zijn. De weg der zonde is om zo te zeggen een hellend vlak, dat als vanzelf naar de verdoemenis leidt. Dát kan de mens, de verdoemenis over zich halen, het leven verliezen, zich naar de hel werken. Maar de weg van Gods genade leidt uit vele overtredingen tot rechtvaardiging. Christus stond voor een wereld van misdaden, een oceaan van overtredingen. Hij heeft de strijd daartegen aangeboden. En het einde daarvan is: vrijspraak, vergeving, rechtvaardigverklaring.

Daarmee hangt nog een ander verschil samen, dat in v. 17 wordt genoemd. Door de overtreding van één is de dood tot heerschappij gekomen, nl. door de ene Adam. Maar dat is toch eigenlijk „geen kunst“. Verderven is gemakkelijk genoeg. Ik vond hiervoor het volgende voorbeeld, dat ik overneem: Een landheer ergens in Frankrijk had last van de konijnen op zijn landgoed. Hij besmette één dier met een dodelijk serum. Met het gevolg, dat miljoenen konijnen door een verderfelijke ziekte werden aangetast. Dat ging vanzelf! Iets dergelijks is het ook met de dood, die veroorzaakt is door één zonde.

Maar veel heerlijker is het werk van Christus. Hij maakt levenden niet dood, maar maakt doden levend. Hij maakt slaven tot koningen. Allen, die de overvloed van Gods

UIT DE INHOUD:

<i>Christus machtiger dan Adam</i>	H. J. J.
<i>Wat is die „wijsbegeerte der wetsidee“?</i>	C. V.
<i>Kerk en Woord</i>	G. V.
<i>Fundamentele vragen</i>	J. S.
<i>Boekbespreking</i>	J. C. J.
<i>Kritische krabbels</i>	Frater
<i>Overheidssubsidie voor Kerkbouw</i>	Mr. v. W.
<i>Persschouw</i>	
<i>Van hier en ginds</i>	
<i>Aankondigingen</i>	
<i>Kerknieuws</i>	

genade en de genadegift van de rechtvaardiging met een gelovig hart aannemen, zullen in het eeuwig Koninkrijk als koningen op de troon zitten. Dat hebben ze te danken aan de ene Here Jezus Christus.

Paulus is er zo vol van, dat hij nog niet van dit onderwerp kan afstappen. Eén val heeft voor alle mensen tot veroordeling gestrekt. Zó heeft één daad van gehoorzaamheid voor alle mensen geleid tot rechtvaardiging, dat is tot leven. Want waar vergeving is, daar is vrede met God en dát is leven. Wanneer hier staat: „voor alle mensen“, dan wil dat zeggen, dat Gods genade en de prediking daarvan uitgaat tot alle mensen. Van hen zullen behouden worden allen, die in de Here Jezus geloven.

In vs 19 hamert Paulus nog eens op hetzelfde aambeeld: Door de gehoorzaamheid van één werden velen tot zondaren gesteld. Zó zal het eens blijken in de dag der dagen, dat zeer velen als rechtvaardigen zullen staan voor Gods troon. Dat alles is niet te danken aan de wet, maar aan de genade Gods. Van de wet is veel goeds te zeggen: ze is heilig en rechtvaardig. Maar ze is ook ingeschoven tussen de val van Adam en de verlossing in Christus, om de overtreding te vermenigvuldigen. Ze prikkelt tot het verbodene. Maar juist tegenover die overvloed van zonde schittert de stortvloed van genade. In deze wereld heerst de zonde door de dood. Maar in het koninkrijk Gods, in de toekomstige eeuw, zal de genade koninklijke heerschappij voeren. Door de gerechtigheid of vergeving der zonden. En het eindresultaat zal zijn eeuwig leven, door Christus Jezus onze Here.

Twee rijken, twee machten, twee werelden stelt Paulus hier naast of liever tegenover elkaar. Zonde, val, dood, ongerechtigheid behoren tot deze wereld, de wereld van Adam. Genade, wederoprichting, leven, vrijspraak, Gods gerechtigheid behoren tot de wereld van Jezus Christus, tot de toekomstige wereld.

Het moeilijke voor ons is, dat we die eerste wereld om ons heen zien. We zitten er midden in. Met al onze zintuigen nemen we die wereld waar. We zien haar met onze ogen, horen haar met onze oren, tasten haar met onze handen. We voelen de macht der zonde en des doods „aan den lijve“.

Maar er is Gode zij dank een andere wereld. Geen oog ziet haar en geen oor hoort haar en geen hand kan haar tasten. Maar door het geloof in de Here Jezus zijn we zeker van haar bestaan. En zeker, dat we er deel aan hebben. En zeker, dat we er deel aan zullen hebben. Alleen uit genade door Jezus Christus onze Here. Welgelukzalig, die vast op Hem betrouwen.

H. J. JAGER.

Wat is die „wijsbegeerte der wetsidee“?

Uit het toetreden van Prof. Popma als lid van één van de Geref. Kerken in Utrecht vloeit iets voort, dat onze volle belangstelling verdient.

Het is dit, dat één van de vooraanstaande figuren uit de kringen van de Wijsbegeerte der Wetsidee, één van de meest zelfstandige beoefenaars daarvan, in onze kerkelijke gemeenschap is binnengetreden.

Het kan nu niet anders of bij velen komt opnieuw de vraag op: Wat is deze wijsbegeerte? Wat wil ze?

Het is niet gemakkelijk om op deze vraag een antwoord te geven. Want het vordert een langdurige en geconcentreerde studie zich daarin enigszins in te werken en haar vanuit haar grondslagen te verstaan.

Daar komt bij, dat deze wijsbegeerte een groot aantal termen hanteert, welke in andere filosofieën en wetenschappen niet worden gebruikt, of daarin een andere betekenis hebben. Verstaat men ze eenmaal dan verbaast men zich dikwijls over de fijne keus, welke men deed om juist die term als aanduiding van juist deze zaak te gebruiken. Maar neemt men niet de moeite geduldig na te gaan wat een bepaalde term in de wijsbegeerte der wetsidee precies betekent, dan ontstaat misverstand op misverstand met al de kwade gevolgen van dien! Ik wijs hier alleen maar op de verwarring, welke op die wijze ontstond en nog bestaat in verband met woorden als „subjeet“, „functie“, „grens“, en vooral: „object“.

Voor wie een nauw wetenschappelijk geweten heeft is deze stand van zaken niet zo gevaarlijk. Want wie met zo'n geweten begaafd is, zal zich uiteraard wel wachten te schrijven over dingen waaromtrent hij niet zeker is, dat hij ze goed verstaat. Maar als oppervlakkigheid, of, wat nog erger is: partijzucht een rol gaat spelen, dan komt er grote ellende. Wie de dertiger jaren bewust hebben meegemaakt weten daar alles van. Toen klonken kreten als: „erger dan voor Assen“ en zelfs „erger dan heidendom“ door de lucht. En dat niet van de eersten de gesten.

Toch is het gewenst, om niet te zeggen: nodig, dat wie hartelijk meeleeft in de strijd der kerken, zich zo veel mogelijk op de hoogte stelt van wat in de kerken geschiedt en daar kritisch — dat is: oordelend, dus niet zonder meer: veroordelend — tegenover staat. En daarom is het goed zich af te vragen: Wat treedt ons in die Wijsbegeerte tegemoet? Wat hebben we daaraan? We mogen ons beslist niet zonder meer aan geleerden overgeven, ook al zijn ze oprechte christenen en al nemen ze met ons deel aan het Heilige Avondmaal.

Al kunnen nu niet velen ter zake kundig meepraten over de wijsbegeerte der wetsidee, laat staan daarover mee-oordelen — toch is er iets, ja zelfs het belangrijkste, dat ze wél kunnen kennen en beoordelen. Dat is namelijk de **grondslag**; wil men: de volstrekt beheersende **motieven**, van deze filosofie.

Juist de wijsbegeerte der wetsidee heeft er steeds met alle klem op gewezen, dat iedere wijsbegeerte — evenals elke wetenschap en elke levens- en wereldbeschouwing — bepaalde grondslagen heeft, of, anders gezegd: door één of meer leidende motieven wordt beheerst. Vele wetenschapsbeoefenaars beseffen dat niet, ja, ze loochenen zelfs, dat dat bij hen het geval zou zijn. Zij leven in de naïeve overtuiging — in de fictie! — dat zij „onbevooroordeeld“ wetenschap bedrijven. Maar juist de wijsbegeerte der wetsidee heeft zich met alle energie tegen dit waandenkbeeld gekeerd. En in haar discussies met andere wetenschappelijke opvattingen en stromingen heeft zij zich altijd weer, en zelfs vóór alles, gekeerd tegen de waan van onbevooroordeeldheid en die pogen te breken. Ze hield alle filosofieën, welke ze op het wetenschappelijk terrein ontmoette een analyse voor waaruit bleek, dat deze zonder onderscheid van bepaalde onbewezen en onbewijsbare geloofsovertuigingen — en dat zijn dan steeds ongeloofsovertuigingen — uitgaan en dat zijn daardoor tot in de uiterste omtrek worden beheerst.

Het is van groot belang deze stand van

zaken helder te doorzien. Want wie van verkeerde grondslagen uitgaat, kan nooit tot een werkelijk goede, dat is: de waarheid grijpende, wetenschapsbeoefening komen. Al is de man ook geweldig knap en al doet hij nog zulke schitterende ontdekkingen. Omgekeerd kan een geleerde, die in zijn hart gegrepen werd door de waarheid Gods, en dus van goede grondslagen uitgaat ongetwijfeld fouten maken, maar de grondstructuur van zijn denken en de richting daarvan zijn goed. En hij blijft op weg naar de (juiste) kennis, terwijl zijn tegenstander a priori in de dwaling is verstrikt en daar nooit uit zal komen, zolang die valse grondmotieven hem in zijn denken beheersen.

Het is daarom van belang dat we ons goed realiseren welke nu de grondslagen zijn waarop de wijsbegeerte der wetsidee is gebouwd. Of, om het beter te zeggen: waarop men moeizaam bezig is een wijsbegeerte der wetsidee te bouwen.

Deze grondslag nu is indertijd zeer duidelijk door Prof. Vollenhoven — n.l. in zijn boek: Het Calvinisme en de reformatie der wijsbegeerte — aangegeven.

We willen uit wat hij daarover schrijft hier iets meedelen.

Prof. Vollenhoven verklaart eerst, dat wanneer hij strijdt voor een calvinistische wijsbegeerte, dat niet wil zeggen, dat hij zonder meer alles aanneemt wat Calvin heeft geschreven en gedacht. Neen, het gaat hem daarbij om het handhaven, het trouw zijn aan de **principia**, welke Calvin in leven en arbeid hebben beheerst. En daaronder verstaat hij dan die gedachten, welke niet met elkaar in tegenspraak komen, maar het gebouw van Calvijns levenswerk te samen dragen.

Als zodanig moet dan allereerst genoemd worden „de erkenning van de Heilige Schrift als het woord van God“. In Institutie en Kerkenorde, in polemieken en commentaar, in preken en correspondentie was voor Calvin de Heilige Schrift immers steeds het eind van alle tegenspraak.

Dit z.g. „formele principie der reformatie“ wil Prof. Vollenhoven nu tot volle gelding laten komen bij de beoefening van de filosofie. We moeten, zo schreef hij „niet met de gangbare wijsbegeerte kritisch staan tegenover het woord van God en daarentegen de traditionele filosofie ontzien, doch integendeel, onvoorwaardelijk voor het gezag der Heilige Schrift buigend, vrijmoedig ol het overige — ook eigen werk — nader op z'n waarheidsgehalte willen onderzoeken. Maken we daarmee ernst, dan verandert bijkans overal de probleemstelling, en daarmee ook het antwoord!“

Nu merkt Prof. V. evenwel terecht op, dat de aanvaarding van dat „formele principie der reformatie“, de erkenning dus van de Heilige Schrift als het woord van God, weinig baat als men de Schrift niet verstaat!

Op dat verstaan komt alles aan! Er zijn miljoenen mensen geweest, en ze zijn er nog, die de Schrift als woord Gods hebben geloofd, maar er toch ver en ver van daan, ja zelfs er dwars tegen in hebben geleefd.

Daarom moet steeds aan ieder die de leus opheft: de Schrift is Gods Woord, gevraagd worden: hoe verstaat ge die Schrift?

Het antwoord dat Prof. Vollenhoven nu op deze vraag geeft, een antwoord dat speciaal is toegespitst op de beoefening der wijsbegeerte, luidt aldus:

„a. De Heilige Schrift leert de rechtstreekse soevereiniteit van die God, die Zich in zijn woord geopenbaard heeft, over alle dingen, in welk verband en op welk terrein ook, en onderscheidt in overeenstemming daarmee helder tussen God als de Souverein en het door Hem geschapene.

b. Zij beschouwt de religie als een verbond (unio foederalis) het menselijk geslacht ook reeds vóór de zondeval bekend door woordenberijping.

c. Zij predikt, wat de toestand na de val betreft.

1. de algehele verdorvenheid van de mens,

2. de dood als straf op de zonde, en

3. de openbaring der genade van de soevereine God in de Middelaar“.

In een brede uiteenzetting maakt Prof. V. daarna duidelijk wat deze korte, puntig geformuleerde stellingen inhouden en welk een betekenis ze hebben voor de wijsgerige arbeid. Ernst makend met wat de Schrift zegt in heel het wijsgerig bedrijf, wilde Prof. Vollenhoven een Schriftuurlijke wijsbegeerte ontwikkelen. En die term Schriftuurlijk, zo merkte hij nog op, wil zeggen, „dat de wijsbegeerte, die op dit praedicaat prijs stelt, voortdurend ernstig rekening houdt met de Heilige Schrift, ja, dit zózeer doet, dat ze op de Schrift steunt, m.a.w. Schriftmatig is“.

Toen deze reformatorische geluiden in den lande werden vernomen, ging een schok van vreugde door velen heen. Zij beseften het: hier is de aanvang van een werkelijke doorgaande reformatie! Hier wordt in wetenschap en wijsbegeerte ernst gemaakt met de Schriftuurlijke antithese en het Schriftuurlijke isolement.

Men had in christelijke kring zo lang, veelal onbewust en onbedoeld, gekoketteerd met allerlei modephilosophie! Men had zoveel humanistisch gedachtegoed in denken en leven opgenomen! En daardoor werd de strijd des geloofs verlamd en de glans ervan verdoft. Onmachtig worstelden vele christengeleerden in de greep van allerlei neokantiaanse of andere modern-wijsgerige constructies. En daar klonk toen opeens een woord, dat opriep tot radicale aanvaarding van het woord Gods, ook en vooral in de zo ongelooflijk belangrijke en tegelijk zo gevaarlijke wijsbegeerte, een woord dat ook en tegelijk opriep tot een radicale breuk met iedere vorm van humanisme.

Wat er toen omging in vele harten kan ik niet beter weergeven dan met woorden van Prof. Schilder.

Zeker Prof. S. stelde bij wat de mannen van de Wijsbegeerte der Wetsidee betoogden hier en daar vragen. En hij had op enkele onderdelen kritiek. Maar dat verhinderde hem niet naar aanleiding van de verschijning van Prof. Vollenhoven's „De noodzakelijkheid eener christelijke logica“ te schrijven:

„Voor deze rede van prof. Vollenhoven hebben we grote eerbied.

Niet alleen om de buitengewoon grote kennis van zaken, welke eruit spreekt. Deze is veel waard, maar voor ons niet het meeste.

Hoofdoorzaak en voornaamste reden van onze waardering is, dat hier een man aan woord is, die met het beginsel der Vrije Universiteit ernst maakt, die toont te verstaan, dat het bloedige ernst is als we deze inrichting hebben. Hier is de overtuiging levendig, dat het geloof zijn eigen woord te spreken geeft, en dat het over heel het veld van het denken scheiding maakt.

Dat ook op het gebied der logica het geloof zijn eigen wetenschap zoekt, is op zichzelf reeds een geloofsuitspraak. En ze is, als men ze rustig indenkt, reeds daarom, en vooral daarom, een ernstig verweer tegen de in de laatste tijd meer dan vermoeiende ongelovige vraagziekte op wiskunstig gebied en, ten slotte, ook het beste afweerwapen tegen de aartsketterijen van de dialektische theologie....

Hoofdoorzaak (van Prof. Schilders ingaan op de genoemde rede) is, dat we met grote eerbied de poging van prof. V. volgen: over heel de linie te willen zijn: een gelovende, die de openbaring (niet de wedergeboorte) haar recht wil geven, gevende daarin God de eer“.

Tot zover Prof. Schilder.

Ik hoop dat onze lezers er thans enig besef hebben van wat hun in de „Wijsbegeerte der wetsidee“ tegemoet treedt.

C. V.

SPREKEN EN ZWIJGEN

De Here spreekt én zwijgt dikwijls op één en hetzelfde ogenblik voor de gelovigen. Want daar zij steunen op de getuigenis der Schrift, waarin zij Hem horen spreken, twijfelen zij niet aan zijn genadige gezindheid jegens hen, en toch antwoordt Hij niet onmiddellijk op hun verzuchtingen en gebeden, maar houdt zich veeleer als hoorde hij hen niet.

CALVIJN.

KERK EN WOORD¹⁾

I

Wanneer we het antwoord zoeken op de vraag naar de verhouding van kerk en Woord, dan versta ik in dit verband onder „kerk” de kerk zoals we deze geloven op grond van het Woord Gods en zoals we haar belijden naar de Apostolische belijdenis des geloofs, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus: de heilige, algemene Christelijke kerk, zoals we die kennen in de normatieve openbaring omtrent de kerk en zoals wij haar herkend hebben in die Gereformeerde Kerken in Nederland, waartoe we behoren. Ik laat daarbij de vraag rusten waar deze „ecclesia universalis” zich vertoont buiten Nederland. Of en zo ja, waar deze kerk zich nog vertoont in deze landen.

En wanneer we hier spreken over het Woord Gods dan verstaan we daaronder het Woord Gods zoals dat voor en na de komst van de Christus in deze wereld gesproken is en geboekstaafd in de canonieke boeken van het Oude en het Nieuwe Testament.

**Geen kerk zonder het Woord,
geen Woord zonder de kerk,
beide niet zonder de Geest.**

1. Wanneer we nu de verhouding tussen kerk en Woord willen vatten is het voor alle dingen nodig te zien, dat beide, in hun nader te bepalen verband, het resultaat zijn van het werk van de Heilige Geest, de Geest des Vaders en zijns Zoons Jezus Christus.

Er is in deze wereld geen kerk zonder de Heilige Geest. Dat onderscheidt juist de kerk in deze wereld van alle andere menselijke verenigingen, verbonden en organisaties, dat zij een planting is van de Heilige Geest. De kerk van Corinthe wordt door de apostel Gods akkerwerk, Gods gebouw genoemd. I, 3, 8. En in de brief aan de Efeziërs schrijft de apostel: „Zo zijt gij dan niet meer vreemdelingen en bijwoners, maar medeburgers der heiligen en huisgenoten Gods, gebouwd op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen, op welke het gehele gebouw, bekwaamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot een heilige tempel in de Here, op welke ook gij mede gebouwd wordt tot een woonstede Gods in de Geest. 2 : 19—22. En degenen, die in de kerk in het ambt dienen, zijn dienstknechten van God. Gods (mede) arbeiders. 1 Cor. 3 : 8. En de opzieners der gemeente, hoewel door de gemeente gekozen, heten tot opzieners gesteld door de Heilige Geest. Hand. 20 : 28.

Maar er is in deze wereld ook geen Woord Gods zonder de Heilige Geest. De Schrift is niet alleen door de Heilige Geest ingegeven, maar het is ook de Heilige Geest door Wie het Woord Gods blijft in deze wereld, uitgaat, gepredikt wordt. Ik denk hier aan Openbaring 11 in verband met Zacharia 4. De twee getuigen, van welke daar gesproken wordt, de twee olijfbomen en de twee kandelaren, die voor de God der aarde staan, getuigen door de Geest Gods.

Kerk en Woord zijn er beide in deze wereld door de Heilige Geest. En de verhouding tussen die beide moet ons ontgaan indien we vergeten, dat kerk en Woord in hun wederzijdse verhouding van de Geest des Heeren zijn: de kerk van de Geest en het Woord van de Geest. Wie zich met de kerk bezig houdt zonder oog te hebben voor het feit dat zij in heel haar wording en historie het werkstuk is van de Heilige Geest, is bezig met een abstractie. En wie bezig is met het Woord Gods op dezelfde wijze, pleegt ook een abstractie. Maar precies hetzelfde geldt van ons spreken over kerk en Woord. Er is geen kerk zonder het Woord en er is in deze wereld geen Woord Gods zonder de kerk. Het eerste: dat er in deze wereld geen kerk is zonder Gods Woord zal onder ons niet op

¹⁾ De hier volgende artikelen vormden tezamen oorspronkelijk een lezing door de schrijver gehouden op het Congres van Gereformeerde studenten, gehouden op 17 december 1954 te Kampen. Op verzoek van de redactie geeft hij het toen gesprokene thans in het licht. Hier en daar zal de lezer bespeuren met een lezing te doen te hebben: de tekst werd nagenoeg ongewijzigd ter perse gezonden. G. V.

tegenspraak stuiten. Maar het is de vraag of het laatste ons altoos voldoende helder voor de geest staat.

Het Woord Gods voor en na de val Gods Zelfopenbaring.

2. Het Woord Gods is het Woord der Openbaring waarin de HEERE zo voor als na de zondeval Zichzelf te kennen geeft. Ik zeg met nadruk: zo vóór als na de zondeval. Ook vóór de zondeval was de HEERE, hoewel mede kenbaar uit de schepping, onderhouding en regering der gehele wereld aan ons geslacht bekend door het spreken Gods tot zijn zoon en vriend en bondgenoot Adam. Na de zondeval ging door Gods schuldvergevende genade dat spreken Gods dóór. Inzoverre trad er echter door de zondeval wijziging in, dat de HEERE thans in mensentaal sprak van de schuldvergevende en reddende genade. De HEERE zegt Wie Hij is en wat Hij wezen wil voor allen, die Hem op Zijn Woord geloven. Dat is in Gods openbaring het éérste. Daarnaast zegt God tevens wat Hij is voor allen, die in de afval en het ongeloof volharden. Maar dit laatste is het tweede. Het strekt zeker tot een niet te verontschuldigen zijn van degenen, die in hun afval en ongeloof blijven, maar doet vooral ook paedagogische dienst tot behoud en redding van degenen die God door het evangelie behoudt: God wil hen ook behouden door vrees — Judas vs 23 — en door bekendmaking van de schrik des Heren. 2 Cor. 5 : 11.

Het Woord Gods ontvangen midden in de kerk.

3. Dit Woord Gods is weliswaar rechtstreeks gesproken door God tot zijn dienstknechten, de heilige patriarchen en profeten, maar door de dienst dezer heilige mannen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, bekend gemaakt. II Petrus 1 : 21. En voorts heeft de HEERE van dit in de historie door mensendienst gesproken Woord datgene doen te boek stellen wat Hij voor de wereldkerk van alle eeuwen nodig oordeelde. Deze keuze werd door de behoefte van de oecumenische kerk van alle tijden bepaald: opdat ook gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon Gods. Joh. 20 : 31. cf. 21 : 25; Luk. 1 : 4. Ook deze teboekstelling van het Woord Gods is vrucht van inspiratie. Dat wordt ons niet slechts betuigd in 2 Tim. 3 : 16 maar ook vooral waar de Schriften de Schriften aanhalen als het eigen Woord Gods, soms onder nadrukkelijke vermelding van de Geest Gods. Zo b.v. in Markus 12, waar onze Heere Jezus Christus de honderdentiende Psalm aanhaalt met de woorden: Want David heeft door de Heilige Geest gezegd... Vs 35.

Deze dingen zijn U allen bekend. Maar ik noemde ze om U er aan te herinneren, dat de heilige mannen Gods het Woord Gods ontvangen en gesproken hebben **midden in de kerk**. De openbaring Gods geschiedde niet als een op een willekeurige en toevallige plaats inslaande bliksem, maar daar, waar de reeds vroeger gesproken Woorden Gods bekend waren. En de mannen Gods aan welke de HEERE zijn Woorden toebetrouwde om die over te brengen aan de gemeente, stonden zelf midden onder Gods volk, behoorden tot de gemeente des HEEREN en hun eigen historische situatie was mede door die van de gehele vergadering der gelovigen bepaald. Door hun geboorte in de kerk, hun opvoeding in de gemeente Gods, de in de vergadering der gelovigen verworven kennis van het tot dusver gesproken Woord Gods waren zij mede voor de dienst, waartoe de HEERE hen riep, voorbereid. Er is een allernauwst verband tussen de heilsgeschiedenis, de geloofshistorie en de geschiedenis der Godsopenbaring. Abraham ontvangt profetische Woorden Gods in allernauwst verband met de historische situatie van zijn persoonlijk en huiselijk leven. David zingt zijn psalmen in een situatie, die mede bepaald is door zijn afkomst van die vaders, die in een noodgetij van Israël op de HEERE vertrouwd hadden,

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

door zijn geboorte uit een moeder, die haar kinderen, ook hem, op de HEERE geworpen had van de moederschoot af. Ps. 22 : 5, 11; midden in zijn existentieel deelgenootschap aan Israëls lot. Ps. 60. Ook in verband met zijn persoonlijke geloofssituatie: zijn diepe val en de genade des HEEREN, die hem in bestraffing en herstel wedervoer. Ps. 51, Ps. 32.

Daniël ontvangt nieuwe Woorden Gods wanneer hij gelezen heeft in Jeremia's profetie omtrent de zeventig jaren van de babylonische ballingschap der gemeente en naar aanleiding daarvan zijn boetgebed bidt: Als ik nog sprak in den gebede, zoo kwam de man Gabriël... Dan. 9 : 20, 21. En om nog één voorbeeld te noemen, ook Maria, de moeder des Heren is van deze dingen een bewijs. Zij was op de taak, die zij als de begunadigde onder de vrouwen te verrichten kreeg in de gemeenschap der kerk, als dochter der gemeente voorbereid. Zij heeft door het onderwijs in de kerkgemeenschap het profetische Woord gekend. Ware dat niet het geval geweest, dan was Gabriëls boodschap voor haar volkomen onbegrijpelijk geweest. Dat was thans niet zo. Haar vraag aan de engel: „Hoe zal dat wezen...?” bewijst niet, dat zij de boodschap van deze bode des HEEREN niet, maar juist omgekeerd, dat zij die zeer goed heeft verstaan. De HEERE had haar als lid der gemeente op het ontvangen van de Godsopenbaring omtrent de Messias voorbereid. En waarlijk niet op het ontvangen van deze openbaring alleen. Want Maria heeft ook het Woord Gods gesproken. Niet slechts toen zij haar lofzang zong, een lied, dat treffende overeenkomst vertoont met Hanna's lofzang, maar ook toen zij de aan haar toebetrouwde verborgenheid omtrent de Christus-in-het-vlees rechtstreeks of via anderen heeft doorgegeven aan Lukas, door wiens arbeid deze openbaring voor de kerk aller eeuwen werd opgetekend in zijn beschrijving van het evangelie van Jezus Christus.

Oog te hebben voor deze stand van zaken betekent geenszins een subjectivering van de Openbaring, een subjectivistische verwarring van **geloofservaring** en **openbaring**. De heilige mannen Gods hebben niet hun **ge'ooft**-woord, maar Gods **openbarings**woord gesproken. Zij hebben niet, gelijk de valse profeten, geprofeteerd „uit hun hart”, maar door de Geest des HEEREN, zij het ook met hun hart. Zij hebben gesproken „hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord en in het hart des mensen niet is opgeklimmen, hetgeen God bereid heeft hun, die Hem liefhebben”. 1 Cor. 2 : 9. „De profetie is niet voortgebracht door den wil eens mensen”. II Petr. 1 : 21. Maar de erkenning, dat het hart der profeten niet de bron der Godsopenbaring was mag ons het oog niet doen sluiten voor het feit, dat de Heilige Geest deze heilige mannen Gods in hun volle subjectieve menselijkheid in dienst heeft genomen. Zij hebben de HEERE en in het bijzonder de Geest des HEEREN gediend in hun profetisch ambt.

Dat ambt was uiteraard boven-individueel. Dat geldt van elk ambt. Zelfs van het ambt van de centrale religieuze ambtsdrager Jezus Christus, die dan ook de **twééde** Adam heet.

Ook het ambt der profeten stond en viel niet met een of andere individuele drager van dat ambt. Maar de bediening van het profetisch ambt was wél individueel. Dat profetisch ambt werd door de profeten en alle heilige mannen Gods bediend in hun volle individualiteit. Door Mozes anders dan door Samuël. De profetie van Jesaja draagt een Jesajaans stempel, de brieven van de apostel Paulus hebben een Paulinisch karakter. Maar de erkenning van de subjectiviteit en de individualiteit van de bediening van het boven-individuele ambt der mannen Gods betekent all'erminst een subjectivering en individualisering van de openbaring Gods. Individuen zijn er niet. Wel zijn er individuele leden van het menselijk geslacht en individuele leden van de kerk. En de profeten en apostelen, die door de Heilige Geest gecreëven het Woord Gods geschreven en gesproken hebben, hebben de HEERE in hun profetisch ambt gediend als individuele leden der kerk. In levend verband met de heilige algemene christelijke kerk van hun tijd en van hun plaats.

Reeds van zijn oorsprongen af draagt het Woord Gods naast de goddelijke ook een kerkelijke signatuur. Hetgeen onder ons, die een geschiedenis der Godsopenbaring erkennen, wel nauwelijks op tegenspraak stuiten zal. Het Woord Gods is vanaf het moment dat het gesproken en geschreven werd, onlosmakelijk met de gemeente des HEEREN en haar historie verbonden. En een ieder, die meent een Woord Gods te hebben of te kunnen hebben buiten de kerk en haar gemeenschap pleegt moord op het Woord. Men kan niet door het Woord God tot zijn Vader hebben zonder juist door datzelfde Woord de kerk gevonden te hebben als zijn moeder.

Het Woord

ook in de kerk bewaard.

4. De Heilige Geest heeft dit Woord Gods niet slechts in de gemeenschap der kerk doen spreken en schrijven, maar het ook in de gemeenschap der kerk bewaard.

De HEERE heeft er zorg voor gedragen, dat het eenmaal gesproken Woord Gods ook werd bewaard. Dat geschiedde eveneens in de kerkgemeenschap. Niet te onderschatten betekenis hebben voor deze bewaring van het Woord Gods sinds de dagen van Enos de samenkomsten der gelovigen gehad. Gen. 4 : 26. Zij zijn het hart en het centrum geweest van de aanvankelijk mondelinge overlevering van het Woord Gods. Aan Israël heeft God Zijn Woord toebetrouwd. Dat was

het voordeel van de Jood. Rom. 3 : 2. Hunner was de aanneming tot kinderen en de heerlijkheid en de verbonden en de wetgeving en de beloftenissen. Rom. 9 : 4. En wanneer door Mozes bij zijn afscheid aan de individuele Israëlietische vaders geboden wordt aan hun kinderen bij alle mogelijke gelegenheden de Woorden Gods in te scherpen dan betekent ook dat niet, dat deze vaders volkomen individualistisch moeten arbeiden aan de „godsdiensige opvoeding” van hun kroost, maar dan betekent dat, dat deze vaders de aan de kerk geopenbaarde, de voor het gehoor van de gehele gemeente gesproken Woorden Gods aan hun kinderen in moesten prenten. Deut. 6. En zo is het door de getrouwen ook geschied. Want wanneer Psalm 78 dankbaar gewag maakt van de trouw der vaders in de overlevering van „spreuken” en van „verborgenheden”, dan blijken deze „spreuken” en „verborgenheden” anders niet te zijn dan de Woorden van God: Want Hij heeft een getuigenis opgericht in Jacob en een wet gesteld in Israël, die Hij aan onze vaders geboden heeft, dat zij ze aan hun kinderen zouden bekend maken. Vs 5. En zo heeft de HEERE het Woord Gods niet alleen door mondelinge, maar ook door schriftelijke traditie bewaard in de kerkgemeenschap. De wet der tien geboden werd bewaard in de ark des verbonds. Het wetboek des HEEREN, blijkens de verrassende vondst in de dagen van Josia, in de tempel. II Kron. 34 : 15 v.v. En maar al te bekend is hoe grote zorg in later dagen de in- en uitlandse synagoge gehad heeft voor de bewaring en vermenigvuldiging van de Heilige Schriften. Ik denk hier ook aan de vertalingsarbeid. Aan die, welke besteed werd aan de Septuagint en aan de honderden vertalingen van de Heilige Schriften die in de latere eeuwen zijn gevolgd. Ze zijn alle wel niet door kerkelijke ambtsdragers, maar wel in de gemeenschap der kerk tot stand gekomen. Ternauwernood zal er één bijbelvertaling te noemen zijn die uit louter wetenschappelijke en taalkundige belangstelling is tot stand gekomen. Integendeel: ook voorzover wetenschappelijke belangstelling tot bestudering van de talen van de Heilige Schriften dreef, verkreeg deze wetenschappelijke belangstelling haar impulsen en mogelijkheden omdat er in deze wereld de kerk was en is die de Heilige Schriften behoeft. En ook hieruit blijkt weer, hoe er in deze wereld geen Woord Gods is zonder — ik zeg niet dóór maar zónder — de kerk.

G. VISEE.

Universiteit te Erlangen. Wat hij zelf als zijn eigenlijke taak zag lag op ander terrein. Maar toch hebben verschillende van zijn geschriften wijsgerige betekenis en heeft zijn optreden zowel opbouwend alsook afbrekend gewerkt, bijvoorbeeld ten opzichte van de Wijsbegeerte der Wetsidee.

Het optreden van Schilder begon op de kansel, in de plaatselijke kerkelijke pers en in het weekblad *De Reformatie*. Daarna werd hij hoogleraar aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Als spreker trad hij dikwijls op en als auteur van verschillende boeken is hij bekend; maar een vereniging of stichting met een wetenschappelijk doel heeft hij niet gecreëerd. Hen vond zijn leerlingen bij het kerkvolk, waaronder een belangrijk aantal studenten in alle faculteiten, en bij de predikanten.

De opzet om vanuit de Wijsbegeerte der Wetsidee, geörienteerd aan het werk van Schilder, ook een aantal problemen te bespreken die door rooms-katholieke en existentialistische schrijvers worden gesteld, is gekozen om contact op te nemen met de twee stromingen, waarnaar men in Nederland wellicht het meest luistert. De band met de werkelijkheid moet men aanhalen door met name de vragen die in deze tijd aan de orde worden gesteld vanuit eigen standpunt, dat ten diepste door eigen geloof wordt bepaald, fundamenteel te bespreken. Daarbij zal men de gestelde vragen serieus moeten overwegen omdat een gereed antwoord de tegenstander niet helpt en ons zelf niets leert. Zodra de fundamentele levensvragen door ons worden beantwoord met min of meer ware woorden uit de voorraadschuur van de Vanzelfsprekendheid, dan hebben we de vrager als een bedelaar een geldstuk gegeven maar hem geen barmhartigheid bewezen. Wie zo een standpunt bezit, heeft zijn rust gevonden in een aardse standplaats en hij moet vrezen voor zijn hart of dat nog wel Christus volgt op de weg door dit leven naar de eeuwige rust.

Ons geloofsvooroordeel brengt met zich mee een vast en betrouwbaar uitgangspunt in de Woordenopenbaring, maar dat geloofsvooroordeel betekent niet dat we nu aan de door anderen gestelde levensvragen voorbij kunnen gaan of dat we van mening zijn dat we van mensen met een ander uitgangspunt niets meer te leren hebben. De vreeze Gods is het beginsel der wetenschap, maar het beginsel is niet de gehele wetenschap, leert ons mr. G. Groen van Prinsterer. Hij voegt hieraan toe dat wie op degelijkheid prijs stelt het deeg van de wetenschap nodig heeft.

Dit voorlopige programma houdt een uitvoerige serie artikelen in, maar het onderwerp is dit zeker waard. Daarbij ligt het in de bedoeling om de zaken zo eenvoudig mogelijk uiteen te zetten. Het is echter zoals Prof. dr. A. J. de Sopper in „Wat is filosofie?” (Haarlem V.U.B. 1954) schrijft: „er komt een ogenblik, waarop de schrijver niet moet schromen te zeggen: 'goedkoper kan ik het U niet leveren'. Als ge het voor nog geringer kosten wilt verkrijgen, dreigt ge dupe te worden van zwendel. Dan betaalt ge, wat ge ontvangt, toch nog te duur. De tijd en de moeite, die ge er aan besteedt, zijn verspild. Als ge U niet flink wilt inspannen, dan is het inderdaad beter maar helemaal niet aan filosofie te doen”.

Terecht verlangt Prof. De Sopper van hen die de vragen van wijsbegeerte, geloof en wereldbeschouwing willen onderzoeken: oprechte belangstelling, enig inzicht in het belang van de problemen, een normaal onderscheidingsvermogen en een behoorlijke dosis ernstig doorzettingsvermogen. Men moet immers bedenken dat alles wat zonder moeite wordt verkregen, vrijwel nimmer waardevol kan worden genoemd. Ook in de wijsbegeerte geldt het spreekwoord: wie niet werkt zal ook niet eten. Maar wie zich inspant zal geestelijk worden verrijkt.

J. STELLINGWERFF.

Fundamentele vragen

I

INLEIDING

De volgende inleiding tot een aantal fundamentele vragen van geloof, wetenschap en wereldbeschouwing gaat uit van het wijsgerige standpunt van de zogenaamde Wijsbegeerte der Wetsidee en houdt in sterke mate rekening met het werk van Prof. dr. K. Schilder. Tegelijkertijd is het de bedoeling om een aantal problemen te bespreken die door enkele moderne rooms-katholieke auteurs en door het existentialisme aan de orde worden gesteld.

De Wijsbegeerte der Wetsidee is een beweging of school van christelijke wetenschap, die nu reeds meer dan dertig jaar, in een bewegende tijd voor het gereformeerde leven, steeds verder in de wetenschappelijke wereld en in de christelijke levenspraktijk met haar beginselen is doorgedrongen. Eerst was er de samenwerking tussen twee hoogleraren aan de Vrije Universiteit, daarna werd in 1935 de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte opgericht en na de oorlog in 1947 ontstond de Stichting Bijzondere Leerstoelen voor Calvinistische Wijsbegeerte.

Drie tijdschriften worden uitgegeven, het wetenschappelijke kwartaalblad *Philosophia Reformata*, de *Correspondentiebladen* als een gestencild discussieblad voor de leden van de Vereniging en tenslotte voor ruimer verspreiding de *Mededelingen*, die tweemaal per jaar uitkomen.

Deze organisatorische gegevens duiden slechts het raam aan waardoor deze beweging gestalte verkreeg. Men overschat vaak een organisatie, en dat zou hier ook kunnen gebeuren. Toch moet men onderscheiden tussen organisaties waarbij men veelal niet verder komt dan het instandhouden van de eens gevormde structuur en organisaties die een krachtige inwerking op het leven van volk, maatschappij, school of kerk juist mogelijk maken. Zo is de Stichting Bijzondere Leerstoelen bedoeld om het optreden van christelijke hoogleraren in de calvinistische wijsbegeerte aan openbare universiteiten en hogescholen mogelijk te maken. Deze Stichting wil een middel zijn om ook in de wetenschap Christus te dienen en het nederlandsche volksleven op wetenschappelijk niveau christelijk te beïnvloeden.

Prof. dr. K. Schilder was naast dogmaticus en journalist ook wijsgeer. Zijn proefschrift over de paradox behandelt een wijsgerig probleem; hij werd doctor aan de filosofische faculteit van de Friedrich-Alexander-

GEEFT BEKENDHEID AAN „OPBOUW”!

Proefex. op aanvraag bij de drukkerij

BOEKBESPREKING

Ds J. Francke, *Paraphrase Heilige Schrift, Jona/Micha*. Geb. f 2.70.

Uitgave Wever, Franeker.

In een boekbespreking over „De Kleine Profeten”, Obadja tot Zefanja, Korte Verklaring, schreef prof. dr. K. Schilder in 1951: „...de reeks Korte Verklaring is van de hand van theologen, die in meer dan één opzicht het dichtst bij hen staan, die voor de Schrift „voelen”, wat deze verlangt, dat ieder er voor voelen zal;...” (De Reformatie, 26e Jaarg. no 25).

Deze opmerking geeft blijk van waardering, maar ook van wijze voorzichtigheid! En het zal niet onverstandig zijn, als wij t.a.v. de Paraphrase-reeks iets dergelijks zeggen.

Prof. Schilder schreef, in die bespreking, over het werk van exegeten van naam, en van de oude garde, als Greijdanus, van Gelderen, Ridderbos, Noordtjij, van Leeuwen, die zoals hij zeide in die reeks „de resultaten van hun (exegetische) pogingen” — daar is Schilders' voorzichtigheid weer — hadden neergelegd. Maar de Paraphrase-reeks is van een jongere garde, waarin naast de namen van de predikanten Vonk, Meester, Smelik, Francke, die van dr. H. Veldkamp, ds. H. A. Wiersinga, dr. de Bondt e.a. voorkomen. En wanneer we nu naar de bovengenoemde opmerking van Schilder verwijzen, dan miszeggen we niets ten aanzien van het veelszins lofwaardige werk dat in deze reeks geleverd is, maar we wijzen wel op de voorzichtigheid, die de „moeder” is van het verklaring-en-paraphrase-lezen.

Ik zag, aanbevolen in een recensie van deze reeks, dat men de paraphrase lezen zou in plaats van de Bijbel, in de huiselijke godsdienstoefening, omdat ze zoveel duidelijker laat horen wat de Schrift zegt. Maar dan wil ik er toch aan herinneren, dat niet alle schrijvers in deze reeks even dicht staan bij hen, die voor de Schrift „voelen”, wat deze verlangt, dat ze ervoor zal voelen. Het kan geen kwaad als dit eens gezegd wordt.

Wat nu het bovenaangekondigde werkje van ds Francke betreft, ik heb er alle lof voor. De schrijver is in zijn paraphrase dicht bij de Schrift gebleven. Hij geeft in duidelijk modern nederlands de gedachten van de tekst weer. Mooi is wat ds. Francke schrijft in de noten bij het boek Jona, over de bekeering van Ninevé, dat wij van Ninevé's bekeering niet zo gering mogen denken. „Ze was een wonder. Is het geen wonder, wanneer een koning met zijn volk een maand lang het gehele openbare leven laat beheersen door schuldbesef en smeekgebeden? Wanneer een gehele stadsbevolking van zovele duizenden het publieke leven stil legt en zich smekend wendt tot de God van hemel en aarde en roept om behoud? Ze voelden zich door God aangegrepen, neergeslagen en verbrijzeld. En daarmee erkenden zij het recht van Israëls God hen te straffen. Daarmede bogen zij in het stof onder schulderkenning. Dat was het werk des Heiligen Geestes met het woord der prediking!” ps. 35/6.

Dit is een betere waardering van Ninevé's bekeering, dan we veelal ontmoeten, als zou het niet veel bijzonders geweest zijn, omdat het geen zaligmakende bekeering was. De HEERE heeft, blijkens het feit, dat Hij Ninivé spaarde, deze bekeering zeer wel gewaardeerd. Het ware te wensen, dat de volkeren thans nog zulk een oor hadden voor gerichtsprediking als Ninevé indertijd! Zou de HEERE dan geen berouw hebben over het kwaad, dat Hij afvallige volken anders ongetwijfeld denkt te doen?

Ds. Francke schrijft in zijn interessante inleiding op het boek Jona ook over het verbond dat de HEERE nog jegens de Assyriërs en Ninevieten hield: „En nu hadden de Assyriërs, voortgekomen uit de verbondstent van Noach (Gen. 10 : 22), wel van hun kant het verbond verbroken, maar de HERE houdt het verbond altijd, zodat de Assyriërs vanwege hun afval onder de bedreiging en het oordeel des verbonds lagen. ... En wanneer de grens wordt overschreden dan straft de HERE de

zonden overeenkomstig de bedreiging des verbonds”. p. 13.

Ongetwijfeld onderscheidt ds. Francke tussen het verbond met Assyrië en dat met Israël, zoals dat met Abraham werd gesloten. Maar ik geloof, dat hij er terecht aan herinnerd heeft, dat de HERE het verbond dat Hij ook met de vaders der Assyriërs, voortgekomen uit Noach's verbondstent had, niet vergeten heeft. Hoeveel te meer geldt dat t.a.v. de afvallige Christenvolken van Europa. Over hoevelen — ook Rooms, Luthers in Frankrijk, Italië, Duitsland en andere landen — is Zijn Naam uitgeroepen in de doop. Maar zij hebben Zijn verbond vergeten. En zo valt er in dit opzicht, juist omdat ook zij nog „Verbondsvolken” zijn, wanneer er gerichten over Europa dreigen, te pleiten, als de Klaagliederendichter: „Zie, HEERE en aanschouw wie Gij dit aan gaat doen”. (Klaagl. 2 : 20).

Anderzijds meen ik, dat ds Francke, wanneer hij schrijft over Jona's weglopen, iets duidelijker had kunnen zijn. Hij schrijft: dat Jona „het schadelijk en smadelijk achte voor de naam en de eer des HEREN de Ninevieten nog een kans op bekeering en behoud te helpen geven”. Is het niet veel meer dit, dat Jona de kerk wilde vrijwaren van het gericht over haar zonden? Men wil liever vuur laten neerdalen op de vijanden, hun geschrei is „muziek in de oren”, dan het recht Gods erkennen over de ongerechtigheid van Zijn volk. Liever de wereld er aan wagen, dan haar nog gelegenheid tot bekeering gegeven zien — waarbij men intussen vergeet om wederkeer van het eigen verbondsvolk te bidden. Jona zag liever Ninevé in vlammen opgaan, dan Israël de kans te laten lopen dat het door Assyrië als een roede in Gods hand getuchtigd werd.

* *

Wanneer het tot een herdruk van dit Paraphrase-deel komt, zou ik ds. Francke in overweging willen geven, niet telkens te schrijven „de God van Jona”, maar de HERE of God of de Allerhoogste. Het is begrijpelijk, dat hij, vanuit het standpunt der heidense schippers redenerende wil schrijven: „Het diepste ontzag voor de God, die plotse storm verwekt. ... vervulde hen allen”. „Het eerste wat ze toen gingen doen, was dit, dat zij aan Jona's God een dankoffer gingen brengen”. p. 25.

Maar de Schrift als het boek der Openbaring spreekt zo niet, ook niet in de taal der heidenen, tenzij dan in letterlijke citaten van woorden der heidenen, (vgl. Dan. 3 : 28) van de God, of van de God-van-iemand-persoonlijk. Wel van de God van Israël, of in Zijn Zelf-benoeming: de God van Abraham, Izaäk en Jakob.

Dit spreken over de Here, onze God, is echter, ook in een paraphrase, te „vreemd”.

Het voor de Schrift „voelen”, wat zij verlangt dat ieder er voor zal voelen, is geen gemakkelijk, maar wel een schoon werk.

Zutphen.

J. C. JANSE.

Paraphrase Heilige Schrift I en II, Samuël.
Door ds J. Smelik.

Uitgave Wever, Franeker. Geb. f 3.20 p. deel.
De Bijbel toegelicht voor het nederlandse volk, Leviticus, bewerkt door ds S. Hoekstra.

Uitgave Kok, Kampen. Ing. f 2.45, geb. f 3. —
Nahum tot Maleachi, bewerkt door ds J. A. Schep e.a.

In de bespreking van dit tweetal Paraphrase-deeltjes gaat het niet in de eerste plaats om kritiek te oefenen — al kan dat soms nodig zijn.

We hebben waardering voor de manier waarop ds Smelik het historisch verhaal van de wijze waarop Saul zijn autocratisch Koningsideaal najaagde, en van David's theocratisch Koningschap, uit de Schriften navertelt en van goede noten voorziet.

Kritiek kan soms nodig zijn. Maar ik herinner me gelezen te hebben, hoe de bekende schrijfster Top Naeff, om de onwillende houding van jeugdige critici, fel boos kon zijn op die jonge bedil-als, die volgens haar, zelf nog weinig gepresteerd hadden en hun geringe krachten misbruikten om anderen kapot te maken. (Annie Salo-

KRITISCHE KRABBELS

Er was eens een groot man ergens in Nederland.

Hij was een baron, niet maar een zogenaamde, maar een echte.

Een indrukwekkende figuur: Hoog van gestate, breed van romp, met een groot hoofd en een zware snor. De kleren pasten bij de man: lange jas, hoge hoed enz.

Hij was eigenaar van grote landerijen en veel mensen waren van hem afhankelijk. Als hij in z'n prachtig rijtuig, bespannen met mooie paarden — palfrenier op de bok — door z'n woonplaats reed bleef iedereen vol bewondering staan. Deze man was niet alleen landeigenaar en voorzitter van dit en dat, maar ook burgemeester. Een echte ouderwetse burgervader uit de liberale tijd. Er was veel goeds van hem te zeggen. En zoals dat ging in die dagen: Hij had alles te zeggen.

Er was wel een gemeenteraad, maar die zat er „voor spek en bonen” bij. Niemand durfde de grote man weerstaan en het was ook niet vaak nodig. Maar als het nodig was had niemand de moed er toe. Men was bang voor de grote man.

Toen werd er een man als raadslid gekozen, die wist wat hij wilde en die ook wilde wat hij wist. Hij sprak niet over zaken, waarvan hij geen verstand had. Maar als iets op zijn terrein lag en hij meende, dat het verkeerd ging, zweeg hij niet. Voor geen tién baronnen. Zeker niet voor één.

Dat bleek de eerste keer, dat er een voorstel aan de orde kwam, waarover hij kon meepraten. Het ging over een sloot of over een weg of over een afwatering, dat weet ik zo niet meer. Maar daar had onze boer — want dat was hij — verstand van. B. en W. hadden een voorstel. D.w.z. de baron had een voorstel.

Maar dat leek onze man niet goed. Hij had de zaak ter plaatse opgenomen. Vond een veel betere oplossing. Maakte een schets, die hij onder de raadsleden verdeelde. En wachtte kalm tot de zaak aan de orde kwam.

Het voorstel van B. en W. werd voorgelezen. De burgemeester hief de hand al op om met een hamerslag dit hamerstuk voor aangenomen te verklaren. Toen nam het nieuwe raadslid het woord. Toonde rustig de fouten aan van het stuk van B. en W. Verdedigde met overtuiging de betere oplossing, die hij had gevonden. Met gevolg, dat zijn voorstel met vlag en wimpel er door ging.

De burgemeester liep wat rood aan. Dát was hem nog nooit gebeurd.

De raadsleden waren stom verbaasd. Zóiets hadden ze nog nooit beleefd. En ze waren waarschijnlijk wel blij, dat de grote man ook eens een nederlaag geleden had.

Na afloop vroeg een raadslid aan de nieuweling: „Man man, hoe heb je dat durven doen?” Waarop deze antwoordde: „Dat zal ik je vertellen. Als hij zijn pakje uittrekt en ik het mijne, dan zijn we krek gelijk”.

Daar zit wel wat in. De grootheid zit soms in een titel. Of in een lintje. Of in een naam. Soms alleen maar in een pakje. Voor zulke grootheden hoeven we niet bang zijn. Daar hoeven we zelfs geen respect voor hebben. Grote gaven, die God geeft, mogen en moeten we dankbaar erkennen. En eren. Ook als ze in de wereld voorkomen. Eer wie eer toekomt. Maar bang moeten we voor geen mens zijn. Ook voor de grootste niet. En voorts bestaat ware grootheid niet in macht hebben, maar in dienen. Zoals de Here Jezus heeft gezegd: „Zo wie onder u zal willen groot worden, die zij uw dienaar; en zo wie onder u zal willen de eerste zijn, die zij uw dienstknecht”.

FRATER.

mons, Herinneringen uit den ouden tijd). Menig recensent, zowel buiten als ook binnen onze kerken, kan zich aan haar opvatting in dezen, spiegelen!

* *

Eén opmerking echter. Ds Smelik meent, dat bij de bekende séance van de waarzegster van Endor (1 Sam. 28) Samuël zelf verschenen is. Hij acht het een tekort doen aan de inspiratie der H. Schrift, als we zouden menen dat dit niet het geval was; omdat er

toch tot tweemaal toe, staat: „en Samuël zeide”. In de noot, waarin hij van zijn gevoelen rekenschap geeft, (I, p. 135) merkt hij dan op, dat we de verschijning van Samuël niet vreemd behoeven te vinden, omdat z.i. Samuël hier, evenals Mozes en Elia op den berg der verheerlijking en als de opgewekte heiligen op het kerkhof van Jeruzalem bij Jezus' sterven, door den HERE Zelf, als „gedienstige geesten”, tot een profetische taak geroepen worden, welke waarlijk geen „onderbreken van hun zalige rust” is geweest.”

Afgezien nog van het feit, dat er noch bij Mozes, noch bij Elia, noch bij de opgestane heiligen van geestverschijningen sprake is geweest, is er, naar ik meen, een zeer groot onderscheid tussen de bijzondere taak van Mozes en Elia en die heiligen t.a.v. het verlossingswerk van onze Heere en Zaligmaker en de taak die ds Smelik Samuël hier wil laten vervullen.

Ik geloof niet, dat er van 's HEREN wege door de tovenares van Endor een laatste appèl kwam op de verworpen gezalfde, zoals ds Smelik in zijn opschrift boven deze pericoop zegt. Het zoeken van de waarheid langs de weg van waarzeggerij was voor Israël een verboden zaak. Het behoorde tot de gruwelen der volken, die de HERE juist voor Israël verdreef, om die dingen. Israël moest luisteren naar de profetie. Deze volken, die gij zult erven, zegt de HERE door Mozes, horen naar guichelaars en waarzeggers; maar u aangaande, de HERE, uw God, heeft u zulks niet toegelaten. (Deut. 18 : 9 v.v.). En dan komt de belofte van de grote Profeet: „naar Hem zult gij horen”.

Saul zeide: God is van mij geweken en antwoordt mij niet meer, noch door de dienst der profeten, noch door dromen. (1 Sam. 28 : 15). En dat komt overeen met wat we elders in de Schrift vinden, dat de HERE soms uiteindelijk, als het Woord verworpen wordt, de profetie wegneemt. (Amos 8 : 11 v., vgl. ook Matth. 13 : 10 v., Hand. 28 : 25 v., Hebr. 6 : 4, e.a.p.).

Dat de HERE zich dan alsnog zou laten vinden langs de weg van duivelskunsten, is

wel zeer vreemd, ja zelfs geheel in strijd met de waarachtigheid Gods. Er is hier meer in 't geding dan alleen het punt of de kwestie of Samuël al dan niet in zijn „zalige rust gestoord” is.

Jezus Sirach was de mening toegedaan, dat Samuël zelf te voorschijn trad (hfdst. 46 : 22). Maar de kanttekenaars van de Statenvertaling merkten hierbij op: „Jezus Sirach is in groot misverstand”. Zij dachten aan de macht der boze geesten, de „goden”, die de vrouw zag. Zij schrijven: „Het is niet dan enkel bedriegerij des duivels geweest, denwelken God somtijds enige werkingen toelaat, tot verderf dergenen, die daaraan geloven”. (Kantt. op 1 Sam. 28 : 15). Men kan hierin nog met hen verschillen over de vraag of er nog bovendien een parapsychologische verklaring te geven is (ds S. G. de Graaf, dr C. J. Goslinga) — wat zeer wel mogelijk is — men zoek deze „toelating” Gods niet te verklaren als een weg waarop de HERE alsnog wel eens tot iemand kan komen.

Opmerkelijk is, dat de bovengenoemde verklaring als zou Samuël werkelijk verschenen zijn, ook door goed-gereformeerde mensen onmiddellijk aangegrepen werd als argument om het gaan naar een waarzegster te verdedigen!! Laten we oppassen.

Doen we tekort aan de inspiratie der H. Schrift als we ds Smelik niet volgen in zijn opvatting? Ik meen neen. Het is geheel niet vreemd dat de bijbelschrijver zegt: „En Samuël zeide...” Het was Israël wel bekend, evenals ons, dat men bij waarzeggerij „de doden” laat spreken.

Om het nu bij deze opmerking te laten — we verwerpen hiermee natuurlijk niet het Paraphrase-werk van ds Smelik in zijn geheel. Integendeel — zowel van deze, als van de door Kok uitgegeven, over 't algemeen goede deeltjes van „De bijbel toegelicht voor het nederlandse volk” kunnen we zeggen: Gelukkig dat we ze hebben.

Ze openen temeer de weg tot het verstaan van het Profetische Woord.

Zutphen.

J. C. JANSE.

Overheidssubsidie voor Kerkbouw

Enkele opmerkingen n.a.v. het rapport van de commissie-Sassen.

De vraag naar de aanvaardbaarheid van overheidsbijdragen voor kerkbouw is in het bijzonder in de laatste jaren actueel geworden; zij is aan de orde geweest in verschillende gemeenteraden, waar voorstellen te dezer zake werden gedaan en meestal zonder noemenswaardig verzet aangenomen; zij is vervolgens door de Minister van Binnenlandse Zaken voorgelegd aan een door hem in december 1955 ingestelde commissie, onder voorzitterschap van het R.K. Eerste Kamerlid Mr. E. M. J. A. Sassen; deze commissie heeft onder dagtekening van 29 april 1957 haar rapport aan de Minister uitgebracht, dat naderhand ook is gepubliceerd en verkrijgbaar gesteld bij de staatsdrukkerij te 's-Gravenhage.

Een en ander gaf aanleiding tot reacties in de pers, met name ook in de kerkelijke pers. Reeds voor Opbouw bestond werd in De Reformatie¹⁾ enkele malen over het vraagstuk geschreven, en wel geenszins eenstemmig; dat ook onze kerkeraden niet gelijk over de zaak denken kan blijken uit de berichten in de pers betreffende aanvaarding van een gemeentelijke bijdrage door Utrecht, terwijl Groningen en Enschedé deze overheidssteun afwezen. Ook buiten onze kring zijn de meningen verdeeld: de kerkelijke pers van de gebonden kerken levert in de laatste maanden een debat op tussen prof. dr. K. Dijk in Centraal Weekblad en prof. dr. Herman Ridderbos in Gereformeerd Weekblad. Prof. Dijk, die lid is geweest van de commissie-Sassen, verdedigt de overheidsbijdragen, prof. Ridderbos heeft daartegen echter ernstige bezwaren. Enigszins pikant in de gedachtenwisseling is dat plotseling blijkt dat de zaak reeds op de synode van Assen (1957) aan de orde is geweest, en wel in besloten zitting, en dat deze synode blijkens kort geleden publiek geworden acta heeft

uitgesproken geen bezwaren te hebben tegen het aanvaarden van overheidsbijdragen voor kerkenbouw (op de wijze als door de commissie-Sassen aanbevolen) omdat hierbij geen sprake is van subsidie, maar van bijdragen voor éénmaal en omdat hieraan met betrekking tot het kerkelijk leven geen voorwaarden zijn verbonden. Prof. Ridderbos, die niet in Assen is geweest, toont zich door deze mededeling kennelijk verrast en richt zijn bezwaren nu mede tegen de synode.

Ook in de politiek komen de meningen los; het meest besliste en eenstemmige contra is gesproken door de V.V.D.; bij de algemene beschouwingen over de begroting voor 1958 heeft de voorzitter van de A.R.fractie in de Tweede Kamer, dr. Bruins Slot, gezegd **persoonlijk** tegen te zijn, waaruit men wel zal moeten opmaken dat er in de fractie ook voorstanders zijn.

Ik heb niet de bedoeling in dit artikel een volledige behandeling van het onderwerpelijke probleem te geven. Daarvoor zou trouwens, gezien de vele argumenten die pro en contra (doch vooral pro) zijn aangevoerd, ook nogal wat ruimte nodig zijn. Ik bedoel slechts enkele opmerkingen te maken bij het rapport van de commissie-Sassen, wat meebrengt dat ik de vraag bezie van de kant van de overheid. Van de zijde van de kerk benadert men de vraag anders, al is het tenslotte toch in wezen dezelfde vraag.

De commissie-Sassen telde naast ambtelijke leden (vertegenwoordigende verschillende ministers) en leden die geacht konden worden de provinciale en gemeentebesturen te vertegenwoordigen een aantal leden die in het rapport officieel worden aangeduid als vertegenwoordigers van kerken t.w. de Gereformeerde kerken (Prof. dr. K. Dijk), het R.K. Kerkgenootschap (Mgr. H. J. J. van Hussen) en de Nederlandse Hervormde Kerk (dr. H. M. J. Wagenaar). Het resultaat van het onderzoek van de commissie is, dat zij het

totstandbrengen van een wettelijke regeling aanbeveelt, krachtens welke kerkgenootschappen aanspraak zullen hebben op een rijksbijdrage bij stichting van een kerkgebouw; de bijdrage zal ook gegeven worden voor bijgebouwen en een bij het kerkgebouw behorende pastorie, en zal bedragen 25 % van de wettelijke stichtingskosten. De commissie wil de regeling doen terugwerken, zó, dat de bijdrage zal worden genoten wanneer de gunning van de bouw aan de aannemer heeft plaats gehad na 1 januari 1956; zij bedoelt voorts een tijdelijke regeling, die zal gelden tot 1 januari 1968, waaraan zij echter bij voorbaat toevoegt „behoudens verlenging”. Normaliter zal naast de rijksbijdrage geen gemeentelijke (of provinciale) meer kunnen worden gegeven. De commissie acht de totstandkoming van de voorgestelde regeling zeer urgent.

Opmerkelijk is dat de commissie-Sassen eenstemmig tot de vermelde conclusie is gekomen. Wie had dat kunnen hopen, is men geneigd te vragen, toen hij de Minister van Binnenlandse Zaken (Prof. Beel) bij de installatie van de commissie hoorde zeggen: „Dit vraagstuk vertoont vele aspecten; het is zeer gecompliceerd van aard. We bevinden ons hier op het moeilijke terrein van de financiële verhouding van Kerk en Staat en het is duidelijk dat verschillen in godsdienstige en staatkundige overtuiging hier mede een belangrijke rol spelen.”

Gaat men het rapport na, dan blijkt echter op welke wijze de weg naar deze eenstemmigheid is gevonden: door het ontlopen van alle vragen waarover verschil van mening zou kunnen rijzen.

Wel heel frapperend, ja bepaald hinderlijk, is dat de commissie **de vraag naar de rechtsgrond** voor de aanbevolen subsidiëring passeert, ja negeert. Eigenlijk is zij hierin de Minister gevolgd, die in zijn installatierede vooropstelde dat de Regering de vraag of de subsidiëring van kerkenbouw door de gemeentebesturen zich met de wet en de Grondwet verdraagt bevestigend beantwoordt. Zij deed dat o.m. in een Koninklijk besluit van 9 augustus 1954 betreffende een subsidiebesluit van Nijmegen, waartegen Gedeputeerde Staten van Gelderland bezwaar hadden gemaakt; de Kroon sprak in beroep uit dat zulk een subsidiëring niet in strijd is met enige wettelijke bepaling. De Minister meende dan ook dat de commissie de bevoegdheid (van de gemeentebesturen) als uitgangspunt van haar onderzoek kon nemen, en hij vroeg vervolgens meteen haar aandacht voor een tweede facet: de **wenselijkheid** van subsidiëring van kerkenbouw.

De Voorzitter van de commissie scheen de eliminatie van de principiële vraag die in het geding was maar al te gaarne te aanvaarden. Hij antwoordde op de rede van de Minister o.m. met deze opmerking: „U heeft de gecompliceerde taak die aan ons is toevertrouwd, in dier voege vereenvoudigd, dat wij, bij het licht van een recente uitspraak der Kroon als gegeven kunnen uitgaan van bevestigende beantwoording der vraag, of subsidiëring van kerkenbouw van overheidswege zich met Grondwet en wet verdraagt. Wij zullen ons dus allereerst hebben uit te spreken over de wenselijkheid van zulk een subsidiëring.”

In deze gedachtengang, waarbij de commissie zich blijkens het rapport zonder meer heeft aangesloten, ontbreekt, zei ik, de vraag naar de rechtsgrond.²⁾ Dat de subsidiëring niet met een bestaande bepaling van Grondwet of wet in strijd is (negatief), is daarmee ook gezegd dat het recht is dat een aanspraak op subsidie wordt neergelegd in een tot stand te brengen **nieuwe** wet, zodat slechts vragen van wenselijkheid, van doelmatigheid, van opportuniteit, van wat men wil, maar geen rechtsvragen overblijven? Geenszins, en het is opmerkelijk dat een zo veelzijdig samengestelde commissie deze voornaamste vraag niet onder het oog begeert te zien, deze vraag naar de rechtsgrond, die voorheen bij elke aanbevolen nieuwe overheidsbemoeiing met nadruk gesteld placht te worden. Welke geest is dat, die nog wel bereid is de Grondwet en de wet te ontzien, maar die overigens het hele overheidsbedrijf een zaak van opportuniteit acht?

Ik erken wel dat de rechtsvraag moeilijker wordt naarmate de overheidsactiviteit toeneemt, en ik erken ook wel dat de maatschappelijke ontwikkeling zelf (in het bijzonder in

een dichtbevolkt land als het onze) om veel en steeds meer overheidsbemoeding vraagt. Maar dat de rechtsvraag moeilijker wordt is geen reden om haar irrelevant te achten, maar veeleer om aan haar beantwoording ook meer zorg te besteden. En voorts is dan de vraag of juist bij de zaak die hier aan de orde was die vraag naar de rechtsgrond wel zo moeilijk was; ik voor mij kom tenminste vrij gemakkelijk tot een beantwoording in negatieve zin, tot een ontkenning dus van het bestaan van een rechtsgrond voor subsidiëring van kerkenbouw door de overheid.

De rechtstaak van de overheid komt tot uiting in haar dwingende macht; die is aan de orde bij al wat de overheid doet, al wordt zij niet steeds opgemerkt. Met name waar de overheid allerlei particuliere activiteiten financieel steunt spreekt het de burger niet meer aan dat die overheid daarin haar rechtsfunctie vervult; door de wijze waarop de werkzaamheden van de overheid in onze tijd en in ons land georganiseerd zijn (en in belangrijke mate ook wel georganiseerd moeten zijn) wordt die rechtsfunctie veelszins aan het oog van de burger onttrokken: die is slechts achter de schermen waar te nemen. De overheid kan slechts geven wat zij eerst heeft genomen; maar er wordt in de regel geen verband gelegd tussen een bepaald geven en een bepaald nemen; als we onze belastingaanslagen ontvangen voelen we de sterke arm van de overheid, waarmee zij neemt; en als wij allerwege de milde hand van de overheid opmerken waarmee zij geeft, dan kunnen wij niet narekenen in hoeverre wij daar telkens bij zijn betrokken. Uitgaven en middelen tegenover elkaar vinden we alleen getotaliseerd op de verschillende overheidsbegrotingen, maar we moeten ons bewust zijn dat de overheid steeds met die twee handen werkt. Voor het goede begrip, voor de juiste beoordeling, zou het wat waard zijn (ik erken dat het niet mogelijk is) als alle subsidie-geld dat de overheid uitgeeft in een afzonderlijke (bestemmings)heffing van de burgers werd gevorderd, zodat we dus een aanwijsbare last opgelegd kregen voor toneel, voor ballet, voor muziek enz., en zo eventueel ook voor kerkbouw, en wel per kerk afzonderlijk: vandaag een aanslagbiljet voor een roomse kerk, morgen een voor een hervormde, overmorgen een voor een gereformeerde enz.

Zulk een techniek zou het goede begrip bevorderen: dat het geld dat uitgekeerd zal worden (plus wat voor de administratie nodig is, de strijkstok) eerst geheven moet worden van dezelfde volksgemeenschap die de gebouwde kerken straks zal kunnen binnengaan; zonder subsidie komt het geld uit datzelfde volk, maar anders verdeeld: het hart beweegt anders dan de sterke arm van de overheid. En wat is juist, dat van harte, of dat van overheidswege (geheel of ten dele, dat maakt principiële geen verschil) wordt opgebracht wat voor de eredienst nodig is? Is dat ware eredienst, ja is dat werkelijk e e r - b i e d e n d, als die geschieden moet in een gebouw dat mee door de sterke arm is opgericht, en mee ten koste van hen die metterdaad de Heer der kerk loochenen (ofschoon zij misschien nog met de mond in Hem roemen)?³⁾

En de keerzijde is dan dat gereformeerden ook mee zullen moeten bouwen aan de roomse kerk, de vrijzinnige hervormde kerk enz. Rome en Dordt bouwen elkaars kerken, zover leidt de verdraagzaamheid van onze eeuw; en de overheid vervult daarbij een administratieve functie. Waarom niet ieder (minstens) even voordelig zijn eigen kerken bouwen kan valt niet in te zien. Of is de verdraagzaamheid op zichzelf ook wat waard?

Die verdraagzaamheid kan mogelijk nog wel verder voeren. In het wetsontwerp dat de commissie-Sassen heeft opgesteld gaat zij al zover dat als kerkgenootschap dat in aanmerking komt voor een bijdrage iedere corporatie aanvaard wordt die voldaan heeft aan het voorschrift van art. 1 van de wet op de kerkgenootschappen van 1853, dus die zich heeft gemeld ter registratie bij het ministerie van justitie. Een volkomen formeel criterium dus, want de overheid kan natuurlijk (het wordt in het rapport niet eens gemotiveerd) niet onderscheiden tussen kerk en kerk. Dit onvermogen zou m.i. een goed argument voor staatsonthouding zijn, maar de commissie ziet het juist in tegengestelde richting werken:

steun aan alles dat zich zelf kerk noemt en zich als zodanig laat registreren.

De vraag is zelfs in de commissie besproken of niet ook „beziningsorganisaties” (gedacht is aan het Humanistisch Verbond e.d., hoewel de commissie deze niet noemt) op dezelfde voet als de kerken gesteund zullen moeten worden, omdat anders rechtsongelijkheid zou kunnen ontstaan ten aanzien van dat deel van de burgerij, dat niet tot enig kerkgenootschap behoort, maar niettemin behoefte gevoelt aan gebouwen, die voor het beleven en belijden van zijn levensovertuiging een overeenkomstige betekenis hebben als de kerken voor lidmaten van de kerkgenootschappen. Van deze lastige vraag heeft de commissie zich echter op een uiterst handige wijze afgemaakt, door op te merken dat zij viel buiten de haar verstrekte opdracht: te adviseren over subsidiëring van **kerkgenootschappen** voor het bouwen van kerken. De commissie endosseerde de vraag daarom aan de Minister en zij zal stellig opnieuw worden opgeworpen indien het ooit tot indiening van een wetsontwerp bij de Staten-Generaal mocht komen. Men ziet het perspectief: één offerkist boven geloofsverdeeldheid, voor Christenen, Joden, Humanisten enz. tezamen, met van staatswege opgelegde offerplicht; de weduwe met haar twee penningkens wordt geweerd, zij valt buiten de schaal.

Er zouden bij het rapport veel meer kanttekeningen te maken zijn. Ik maak echter alleen nog een opmerking los van de inhoud van het rapport. Na de kerkbouw-subsidiëring is de bestedingsbeperking actueel geworden, en men hoort nu betwijfelen of er van de zo urgent geachte kerkbouwsubsidie nog wel iets komen zal. Op de zuiver praktische grond dus van de financiële moeilijkheden. Daar ziet men hoe zwak een zaak staat als zij geen deugdelijke rechtsgrond heeft. Op allerlei praktische gronden is de subsidiëring wenselijk bevonden; zij liggen in belangrijke mate in het financiële vlak: de kerkleden kunnen het niet meer opbrengen. Juist op het moment dat deze argumenten indruk moeten maken komt de staat zelf in moeilijkheden van soortgelijke aard, en zegt: ik kan het

ook niet opbrengen. Wat natuurlijk in absolute zin niet waar is: zolang we nog één cent hebben kan de overheid die van ons nemen. Dat zal het dan ook wel zijn: zij heeft het niet meer voorhanden, en zal het bij wijze van nieuwe last alsnog van de burgers moeten vragen eer zij het kan uitdelen. Dat kan zij zeker, maar mogelijk — en dan terecht — wil zij het niet. Moge de bestedingsbeperking het rapport van de commissie-Sassen niet alleen in de la werken, moge zij ook het juiste inzicht doen doorbreken: dat hier geen rechtsgrond is aangewezen, en dat zonder die een optreden van de overheid met recht, met de sterke arm, niet gemotiveerd is.

H. D. VAN WIJK.

¹⁾ Zie artikelen van Prof. Jager in het nr. van 19 november 1955, P. Aalbersberg in het nr. van 25 februari 1956, A. Schilder in nrs van 3 november 1956 e.v.

²⁾ Ik spreek hier sterker dan de burge-meester van Rotterdam, Mr. G. E. van Walsum, in een nota voor de gemeenteraad d.d. 22 augustus 1957. Mr. van Walsum zegt dat het opvalt dat de Commissie-Sassen zich „niet al te veel verdiept” in de vraag naar de rechtsgrond van subsidiëring van kerkenbouw door de overheid. „Zij somt een aantal gronden op krachtens welke zij subsidiëring wenselijk oordeelt, maar daaronder is er slechts één, die met de vraag naar de rechtsgrond te maken heeft. De commissie beroept zich op de in brede lagen van het Nederlandse volk bestaande overtuiging, dat een krachtig kerkelijk leven van een zodanig openbaar belang is, dat het reeds daarom de overheid niet onverschillig kan laten of de kerkgenootschappen in het huidige bestel ook materieel in staat zijn hun taak en zending op adequate wijze te volvoeren”.

Dit moge, zoals Mr. van Walsum zegt, iets met de vraag naar de rechtsgrond te maken hebben, volledig stelt men die vraag pas als men *afweging* aan de orde stelt: is dat belang zó groot en zodanig, dat het moet worden gediend, met de dwingende macht van de overheid ten koste van de burgers en desnoods tegen hun wil.

³⁾ Men vergelijk in dit verband het hoofdartikel „Tempelbouw” van ds. C. Stam in Opbouw van 22 november 1957 (n.a.v. Ezra 4:3a).

PERSSCHOUW

„De triomf der genade”

In „Enigheid des Geloofs” voerde Ds Boonstra van Leens een correspondentie met de Heer A. Wapenaar, de bekende litteratur. Ds Boonstra had gewezen op verschillende bedenkelijke symptomen in het leven der gebonden kerken. Daarbij wees hij o.a. op het slappe verweer tegen de theologie van Karl Barth, dat men daar kan constateren. De Heer Wapenaar wees in verband daarmee op het boek van Prof. Berkouwer. Daartegenover schreef Ds Boonstra:

„Mijn geachte opponent gaat verder: „Klaar de grondwalingen van Barth antonen — wordt dit bij Berkouwer gemist? Ik meen ook dat Schilder het feller en scherper deed omdat hij een heel andere persoonlijkheid was dan Berkouwer, die het op zijn wijze heeft gezegd”.

Mijn antwoord hierop is: Op de wijze van bestrijding zal ongetwijfeld een andere geaardheid van de personen van invloed zijn. Staan ze echter op dezelfde grondslag, dan zullen ze in het punt van de bestrijding en de slotconclusie volledig met elkaar overeenstemmen. Dat Kuyper en Bavinck totaal ongelijksoortige persoonlijkheden waren, stemt ieder toe. Maar mocht de bestrijding verschillen wat de vorm betreft en had ze bij de laatste een irenische inslag, in de uiteindelijke afwijzing van allerlei ketterijen waren beiden even volstrekt. Dan speelt de persoonlijkheid niet meer een rol, maar wordt het een kwestie in hoever men staat op hetzelfde fundament en zich laat binden door de Heilige Schrift en de belijdenis.

Ik had het dan ook niet over de vorm van de bestrijding, maar over het punt waar ze werd ingezet.

Dat Berkouwer in allerlei opzichten het niet met Barth eens is, is zeer zeker waar; het moet hem echter tot een ernstige grief

aangerekend worden, dat zijn polemieken zich bepaalt tot achterhoede-gevechten, alsof er aan het hoofdfront niets aan de hand is, terwijl toch heel de opzet van Barths theologie niet deugt.

Fundamentele waarheden als uitverkiezing, openbaring, schepping en verzoening hebben bij Barth een geheel andere inhoud dan in de Heilige Schrift. Ik weet nog heel goed welk een hartgrondige ergernis me indertijd aangreep, toen ik het filosofisch begrippen- en woordengegoochel las van zijn „Römerbrief”, waarbij de zin van de tekst brutaal werd verdraaid, zodat de mens tegelijk Ezau en Jacob, tegelijk verworpen en uitverkoren was. De weg was hiermee gebaad tot een ijdel spel van vals vernuft. Maar ook voor de levensgevaarlijke aanval op alle actie, waarbij men zich afzonderlijk durfde te groeperen in christelijke organisaties.

Hier bij deze fundamentele waarheden, hier is de doorbraak en is er ook geen enkele concessie mogelijk, hier kan alleen afgewezen worden en de gereformeerde, die wil vasthouden aan de Heilige Schrift, komt niet eens aan de andere dwalingen, die uit het begin, uit de grondwalingen voortvloeiën, toe.

De titel alleen al van Berkouwers boek wijst op dit onbegrijpelijke tekort in zijn bestrijding: Triomf der genade.

Als ik b.v. het Mohammedanisme behandel ga, schrijf ik niet een boek met de titel: Triomf van de soevereiniteit van God. Want ik weet maar al te goed, dat de absolute soevereiniteit van Allah, zoals die door de Islam geleerd wordt, fundamenteel verschilt van de soevereiniteit des Heren, zoals ons die verkondigd wordt in zijn Woord. En ik zal mij wel wachten een redenering op te zetten in deze trant: „de gedachte van Gods soevereiniteit zou bij die Mohammedaan aan diepte winnen, wanneer hij zou kunnen komen tot zulk een wijziging in zijn starre Godsvoorstelling, dat daarin plaats zou zijn voor de Raad van 's Heren vrijmacht, maar ook van zijn liefde, die zich in de zending van zijn

eniggeboren Zoon gerealiseerd heeft". U voelt toch: zo treedt men dergelijke kardinale dwalingen niet tegemoet.

Toen vrijwel ieder, ook onder ons, onder de bekoring geraakte van de zware ernst en de machtige conceptie en de nieuwe stijl van Barths geschriften en zich meende te mogen verheugen omdat er weer over verlorenheid en genade gesproken werd, toen is het Schilder geweest, die het grote gevaar onmiddellijk gezien heeft en velen heeft wakker geschud.

Maar terwijl het verdere verloop hem in het gelijk gesteld heeft en ieder thans met eigen ogen de ruïneuze gevolgen van de Barthiaanse theologie zien kan op het terrein van de politiek, het organisatieleven en het onderwijs, om van de kerk maar te zwijgen, gaat Berkouwer een bezoek afsteken bij Barth, waarna deze wel zo goed is te verklaren, dat het hem gebleken is dat hij de Hollandse calvinisten teveel over één kam geschoren heeft.

Een predikant uit onze kerken, die als student enige tijd colleges bij Barth gelopen had, vertelde mij hoe hij bij gelegenheid een vraag gesteld had en de hoogleraar aanstonds uitgevaren was tegen Schilder. Wie het dodelijk gevaar aantoot en noemt met de ware naam, die blijft niet lang des keizers vriend!

Maar terwijl er dynamiet gelegd is onder de belijdenis der kerk en de vlammen al uitslaan, wordt er nog met vuur gespeeld."

Merkwaardig, dat zowel in een geref. amerikaans, als een afrikaans tijdschrift bij de bespreking van Berkouwers „De Triumf der genade" de opmerking werd gemaakt dat Berkouwer in verband met Barths theologie had moeten spreken van: Het **bederf** der genade!

Verdeeldheid in Reformatietijd

In het Kerkblad van de Gereformeerde Kerk van Breda stond onder bovenstaande titel het volgende artikel:

„Wanneer de Heere reformatie gaf na diep verval van Zijn kerk, dan kwam er ook altijd een wonderlijke en op het eerste aanzien een verwarrende verdeeldheid onder de personen.

Toen de Heere Jezus Zijn discipelen uitzond om reformatoerisch te prediken onder Israël, in hun Oud-Testamentische kerk, toen zeide Hij hun tevoren, dat zij niet moesten schrikken van het feit, dat hun woord verdeeldheid zou brengen in hun kerk. Dat zou toch eigenlijk iets vreemds zijn. Zij mochten immers verwachten, dat de blijde boodschap van den komenden Messias, en de tekenen daarbij, hun overal een goeden ingang zouden geven bij hun oversten en oudsten en bij hun volk. Jezus gebood hun: Geneest de zieken, reinigt de melaatsen, wekt de doden op, werpt de duivelen uit. En dat alles om niet.

Wie ter wereld zou deze rechtvaardige, barmhartige, zachtmoedige jongeren van Jezus dan kwaad willen doen? Zou niet het ganse volk den man stenigen, die een hand naar hen uitstak? De oversten der kerk verwachtten toch den Messias?

Jezus zag het anders: Ziet. Ik zend u als schapen in het midden der wolven... wacht u voor de mensen, want zij zullen u overleveren in de raadsvergaderingen en in hun kerken zullen zij u geselen. En de ene broeder zal den anderen broeder overleveren tot den dood. Zo fel zal het worden! En gehele families zullen verstoord worden: de vader tegen de kinderen, kinderen tegen den vader. En gij zult van allen gehaat worden (hoe is het toch mogelijk?) om Mijn naam.

Gij moet ook maar vluchten van de ene plaats naar de andere. Gij moet u dat niet al te zeer aantrekken, want een leerling is niet boven zijn meester — zij hebben Mij Beëlzebul genoemd, hoe zullen zij u dan noemen? Zo fel zou het worden onder de broeders van één huis, onder het nageslacht van degenen, die eens onder Zerubbabel en Ezra waren wedergekeerd uit de ballingschap.

En het kwam er zo op aan voor de discipelen, dat de Heere Jezus, die toch nooit onnodig met grote woorden sprak, moest zeggen: „Zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, dien zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, die in de hemelen is". Zo scherp moest de Heere het dilemma zetten, opdat de discipelen in dezen strijd zouden overwinnen en niet vluchten. Die zijn ziel

vindt door verloochening, die zal haar verliezen.

Meent niet, dat Ik gekomen ben om vrede te brengen op de aarde; Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar 't zwaard. Zo stonden de zaken in de kerk tijdens Jezus' optreden."

't Is triest maar waar: Gods kinderen zijn misschien wel het meest en het fanatiekst vervolgd in de kerk en door kerkmensen.

En, dat kan op velerlei manier geschieden, soms met het zwaard, soms met vonnissen, soms met de pen, soms met de lasterende tong, — maar altijd met het hart!

Gode zij dank dat vele vervolgers het „uit onkunde" doen en deden (Hand. 3:17).

Maar de zaak blijft er even verschrikkelijk om.

VAN HIER EN GINDS

De apartheidspolitiek in Afrika

De Baptistenunie van Zuid-Afrika heeft er bij de regering van dat land op aangedrongen een conferentie bijeen te roepen van vooraanstaande personen ter bespreking van de apartheidspolitiek. Vertegenwoordigers van alle rassen zouden daaraan moeten deelnemen.

Uit Hongarije

De Hervormde Kerk van Hongarije heeft in een brief aan de Wereldraad van Kerken haar bezorgdheid uitgedrukt over de „onwetige inmenging" van de Wereldraad in het leven der kerk. De Wereldraad is haars inziens niet bevoegd om te beslissen welke personen in de aangesloten kerken al of niet het vertrouwen der gemeenten genieten.

En dat zegt die kerk tegen de Wereldraad, die nog pas de communistenvriend Hromadka in zijn Uitvoerend Comité heeft herbenoemd!

Kerk — schik u!

De „Disciples of Christ", een der vele protestantse geloofsgemeenschappen in de Verenigde Staten, kregen op hun jaarvergadering te Cleveland een voorstel voorgelegd om voortaan de voornaamste godsdienst-oefening van de week niet op zondagochtend, maar op donderdagavond te houden. Motivering: bij de hoe langer hoe kortere Amerikaanse arbeidsweek trekt men er reeds vrijdag voor een lang weekeind op uit, zodat het aantal bezoekers van godsdienst-oefeningen op zondagochtend voortdurend minder wordt.

AANKONDIGINGEN

RECTIFICATIE

In no. 36 van dit blad (pag. 288) werd een aankondiging opgenomen van **Dictaten van Prof. Holwerda**. Daarin werd aan het slot meegedeeld, dat de zojuist verschenen aflevering (Exegese I) kon worden besteld door overmaking van f 6.75 op het gironummer van den heer Bos.

Deze mededeeling is niet geheel juist. Men kan nl. alleen maar **intekenen op de volledige serie** collegedictaten. Dat kan o.a. gebeuren door storting van f 10.50 (t.w. f 3.75 voor de reeds vroeger verschenen aflevering I van Historia Revelationis en f 6.75 voor de thans uitgekomen eerste aflevering Exegese) op girorekening 593912 van den heer J. Bos, Broederweg 15, Kampen. Men vermeldt dan op het girostrookje: „Intekening coll.-dictaten Prof. Holwerda". Men ontvangt dan aanstonds de beide reeds verschenen afleveringen, en verzekert zich tevens van onmiddellijke toezending bij verschijning van de nog volgende afleveringen, waarvan de gezamenlijke prijs (losse banden inbegrepen) **ongeveer f 25.—** zal bedragen. (Deze berekening is gebaseerd op de geraamde omvang en de huidige prijzen).

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

KERKNIEUWS

Aangenomen: naar Schiebroek-Hilligersberg-C.: J. Faber van Deventer.

Bedankt voor Zuidhorn: K. Brüning van Rijnsburg.

Tweetal te Zwolle (vac. R. H. Bremmer): M. J. C. Blok van Utrecht en Z. G. van Oene van Sliedrecht.

Intree: te Rotterdam-Charlois, N. Bruin, tekst: 2 Cor. 3:12, 13.

Preekconsent: stud. A. Geelhoed, Dr Leenhoutstr. 42, Hoek, Zld.).

Arbeid onder de varenden: Op de vergadering van de classis Rotterdam van 12 dec. 1957 was een verzoek van de Kerk van Feijenoord mede namens de samenwerkende kerken voor de geestelijke arbeid onder de zeevarenden en op de binnenwateren, om met hulp van de classis te komen tot het beroepen van een eigen predikant voor deze arbeid. De classis besloot uit te spreken dat de noodzakelijkheid van deze arbeid bestaat en dat voor de verwerkelijking van deze zaak een commissie zal worden ingesteld, die speciaal de financiële zijde ervan zal bezien. Rapport zal worden uitgebracht op de volgende classisvergadering.

Benoemd werden in deze commissie de predikanten Blokland en Koolstra en de brs. Hendriks, De Lange en Kats.

Theologische Hogeschool: Geslaagd voor het doct. examen: Ds C. Trimp van Middelburg;

voor het propaedeutisch examen: H. Schuurman, Pelmolenplantsoen 2, Utrecht.

Adressen: Zalk en Veecaten: Ds O. Mooiwee, Geref. Past., Burg. van Vleutenstr. 16, Zalk (post Hattem), Tel. 05203 - 211;

adres Kerkeraad: J. Barneveld, Veerpad 6, Zalk (post Hattem);

Ruinerwold-Koekanje: G. Drost Rz., Berghuizen 29, Ruinerwold;

Kornhorn: H. W. Alssema, Pebos 4, (post Opende) (Gr.);

Leiden: (kerk): A. A. Burger, Wasstr. 9, Leiden, Tel. 24125;

(diakonie): J. Wielhouwer, Hugo de Vriesstraat 52, Leiden;

Lutten a. d. Dedemsvaart: W. Berenst, P. 348, Lutten a. d. Dedemsvaart;

Assen: L. Ubels, Paul Krugerstr. 38, Assen;

Nijmegen: J. A. Schelling, St. Annastr. 414, Nijmegen;

Winschoten: J. R. Piening, Raadhuislaan 5, Oude Pekela, Tel. 05978 - 2434;

Berkel en Rodenrijs: Anth. Klapwijk, Zuidersingel 10;

Ten Boer: K. Zeldenrust, Burg. Triesenbergstr. 39, Tel. 05902 - 521.

Can. Ref. Church: Fergus—Guelph: H. Bouwman, 52 Wellington F. Guelph (Ont.).

Edmonton: G. Brink, 11237 - 81 str., Edmonton (Alta);

Diakonie: A. de Boer, 10329 - 163 str., Jasper (Alta).

VERENIGING VAN Geref. STUDENTEN TE ROTTERDAM

Het Bestuur van deze vereniging is als volgt samengesteld: Jac. G. v. Oord, praeses; J. Groen, Ab-actis; P. van Veen, fiscus.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw".

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.